

Про що і як говорити із сучасними школярами

Рекомендації та практичні матеріали

Наталія Чиренко, науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ

Рекомендації для проведення бесід

Під час підготовки до проведення і під час бесіди варто звернути увагу на:

- обґрунтування її теми як актуальної, важливої, а не штучно надуманої;
- формулювати запитання, які спонукають підлітків до розмови;
- у ході бесіди варто наводити переконливі приклади з реального життя, педагогічні ситуації;
- залучати підлітків до оцінки подій, учинків, явищ суспільного життя і на основі цього формувати в них відповідне ставлення.

Є кілька видів бесід:

- *інформаційна* (під час проведення такої бесіди відбувається обговорення отриманої інформації на відповідну тему, наприклад, обговорення прочитаних книжок);
- *емоційно-виливовою* (спрямована швидше не на поінформованість вихованців, а на їхні почуття та емоції щодо певних подій, ситуацій тощо);
- *творча* (спрямована не лише на сприйняття інформації, а й на її обговорення, аргументацію своєї позиції та ставлення);
- *подієва* (присвячена конкретним подіям, наприклад, історичним).

Правильний початок бесіди передбачає такі дії: назвати мету, тему та ознайомити підлітків із послідовністю запитань, які заплановано розглянути.

Можна почати розмову:

- із запитання, яке викличе інтерес співрозмовників;
- із посилання на якусь цікаву подію;
- з компліменту;
- з переліку питань, які будуть розглянуті.

На думку психологів, що незвичайнішим буде початок розмови, то швидше зосередиться увага співрозмовників.

Бесіду варто вести привітним і доброзичливим тоном. Великого значення потрібно надавати ключовим словам.

Дорослий лідер дитячого об'єднання може отримувати необхідну йому інформацію під час бесіди шляхом уміло поставлених запитань. Як правило, вони поділяються на відкриті, закриті, прямі, непрямі, риторичні.

Відкриті запитання потребують відповіді, пояснення, їх ставлять найчастіше на початку бесіди. Наприклад: «Як ти ставишся...», «Як би ти оцінив...»

Закриті запитання — це ті, на які можна відповісти «так» чи «ні». «Думаєш, це правильне рішення?»

Прямі запитання допоможуть перевірити розуміння позиції підлітків щодо обговорюваних питань. Наприклад: «Якщо я правильно зрозумів, то ти хотів би...»

Непрямі запитання ставляться для уточнення та перевірки інформації.

Риторичні запитання не потребують відповіді, їх використовують із метою активізації уваги співрозмовника.

На *завершальному етапі бесіди* важливо звернути увагу на такі *аспекти*: стимулювати підлітків до виконання накреслених дій; забезпечити теплу атмосферу (навіть якщо в ході бесіди не вдалося досягти позитивного результату); закінчити її на приємній, оптимістичній ноті; підбити підсумки.

Підготовка до проведення бесіди на відповідну тему

Під час підготовки до бесіди необхідно:

- точно сформулювати її тему та мету;
- дібрати відповідний інформаційний і наочний матеріал, можливе музичне оформлення;
- скласти її план;
- дати учням завдання для попередньої підготовки до бесіди (прочитати книжку, знайти відповідну інформацію тощо);

• продумати участь батьків (погляд старшого покоління на відомі події, спогади очевидців тощо).

Матеріали для проведення годин спілкування з підлітками

Поговоримо про «Дев'ять негідних речей» (за В. Сухомлинським)

Видатний український педагог В. Сухомлинський написав правила, які назвав «Дев'ять негідних речей». Поміркуємо над ними.

1. Негідно добувати свої благополуччя, радощі, вітиху, спокій за рахунок утисків, невлаштованості, горя, хвилювання іншої людини. Не давай себе скривдити, але й інших не кривдь.

2. Негідно залишати товариша в біді, небезпеці, бути байдужим до чужого горя, страждання. Моральна глухота і сліпота, здерев'яніння серця — одна з найогидніших вад.

3. Негідно користуватися результатами праці інших, ховатися за чужу спину. Це сфера дуже тонких духовних відносин. Бути трудівником — честь, бути дармоїдом — безчестя.

4. Негідно бути боязким, розслабленим; ганебно виявляти нерішучість, відступати перед небезпекою, хникати. Нерішучість породжує боягузтво, підлість, зрадництво. Хоробрість і відвага — джерела мудрості.

5. Негідно давати волю потребам і пристрастям, що ніби вийшли з-під контролю людського духу. Тобі хочеться їсти або пити, відпочити або погрітися біля вогнища — цього потребує твоє тіло, але не забувай, що ти — людина! Задовольняючи свої потреби, ти повинен виявляти благородство, стриманість, витримку. Це не тільки скромність. Це щось вище і значніше: владарюючи над власними потребами та пристрастями, ти підносиш свою духовну суть.

6. Негідно мовчати, коли твоє слово — це чесність, благородство і мужність, а мовчання — легкодухність і підлість. Негідно говорити, коли твоє мовчання — чесність, благородство й мужність, а слово — легкодухність, підлість і навіть зрада. Як багато говорить про гідність людини її вміння бути мудрим володарем слова, майстром, що володіє цим тонким людським інструментом!

7. Негідно справжньої людини не тільки обманювати, лицемірити, плазувати, підлашуватися під чийсь волю, а й не мати власного погляду, втратити своє обличчя. Огидно і гидко нашіптувати. Нашіптувати, обмовляти товариша рівнозначно пострілу в спину.

8. Негідно легковажно кидатися словами, давати нездійсненні обіцянки.

9. Негідна надмірна жалісливість до самого себе, як і безжальне ставлення, байдужість до іншої людини. Негідне надмірне перебільшення

особистих кривд, горя, страждання. Негідна слізливість. Людину прикрашає витримка. Сльози, розраховані на те, щоб викликати жалість близьких, не тільки принижують людину, а й послаблюють її здатність до самовиховання витримкою, благородством волі.

Поговоримо про самоповагу

Почуття самоповаги важливе для кожного з нас. Людина, яка не поважає себе, відчуває невпевненість у собі, у своїх силах, боїться приймати рішення, її тривожать сумніви тощо. *Як же бути з цим почуттям, адже воно не може з'явитися просто так, нізвідки?*

• Щоб поважати себе, необхідно навчитися цінувати в собі ті якості, які ви цінуєте в інших людях.

• Щоб шанобливо ставитися до себе, ставтеся з повагою до інших. *Самоповага* — то внутрішня впевненість, але ця впевненість не повинна бути побудована на перевазі над іншими. Не треба ставити інших на нижчий рівень лише для того, щоб відчути власну цінність. Що більше хороших якостей шукатимете в людях, які вас оточують, то більше їх знайдете в собі.

• Не треба постійно порівнювати себе з іншими людьми. Завжди будуть люди успішніші, ніж ви. Замість того щоб заздрити їм, порадійте разом із ними.

• Цінують себе і не втрачають віру в себе, навіть якщо справи підуть погано. Вчіться прощати себе та інших. *І пам'ятайте*, що самоповага — це внутрішня віра в себе.

Поговоримо про вимогливість до себе та інших

• Вимогливість до себе — це якість, завдяки якій людина розвивається і вдосконалюється, незважаючи на високі досягнення. Це один із показників розвитку особистості.

• Вимогливість означає забезпечення порядку в нашому житті, певних норм, правил поведінки.

• Якщо бути вимогливим до себе, можна зробити своє життя легшим та зручнішим; дотримання режиму дня допоможе організувати роботу, дасть можливість і відпочити, і вивчити уроки, і погуляти з друзями, і виділити час на захоплення.

• Якщо людина вимоглива до себе, то інші ставляться до неї з повагою і розуміють її вимогливість до них.

• Вимоги, які ми ставимо самі собі або які ставлять нам інші, є своєрідною планкою для розвитку, перспективою.

• У дорослому житті вимогливість стоїть чи не на першому місці серед рис людини, які допомагають їй бути успішною.

Поговоримо про те, як визнавати і виправляти помилки

• Усі ми робимо помилки, адже людина не може бути ідеальною. Але чи завжди можемо зрозуміти це, чи визнаємо, що були неправі? На жаль, ні.

• Адже визнати помилку — це не тільки сказати комусь: «Я неправий або я неправа», а ще й усвідомити свою неправоту, зрозуміти, у чому вона, та зробити висновки.

• Для початку варто самостійно обдумати наслідки власних дій:

— Прийняття дії: «Так, я припустився помилки. І потрібно щось із цим робити».

— Розуміння дії: «Що можна зробити, щоб помилка була якимось чином виправлена, хоча б частково?».

— Виконання прийнятого рішення: збираю обережно шматочки розбитої чашки, витираю розлите молоко, прошу вибачення.

• Можна порадитися з другом або дорослими, як виправити помилку: «Як ти вважаєш, що можна зробити, щоб змінити ситуацію?».

• Можна пишатися собою: «Я припустився помилки, але зміг її розгледіти і виправити».

• І пам'ятайте: помилок не допускає лише той, хто нічого не робить.

Поговоримо про підлітковий вік

• Психологічна література вводить для підліткового віку цілу низку термінів: «критичний вік», «зламний вік», «перехідний період». У психіці відбуваються якісні зміни. Підліток «переходить» від дитинства до дорослості й робить великий крок у своєму психічному розвитку: через внутрішні конфлікти із самим собою та іншими, через зовнішні зриви і внутрішні сходження до набуття почуття особистості.

• Ця подорож включає підйоми і падіння. З одного боку, у підлітків з'являються суб'єктивні труднощі різного рівня, а з іншого — виникають об'єктивні перешкоди під час взаємодії з довкіллям. Такі зміни (підйоми і падіння) пов'язані із суперечностями віку:

— висока активність може призвести до раптового знесилення; шалена радість змінитися смутком; впевненість у собі перейти у зняковілість; егоїзм поступитися місцем альтруїзму; високі моральні якості змінитися низькими спонуканнями; бажання спілкуватися перерости в замкненість у собі; тонка чутливість перейти в апатію; жвава

зацікавленість поступитися місцем байдужості; любов до читання обернутися зневагою до нього; прагнення до нового, до реформувань перейти в любов до стандартів, шаблонів; захоплення спостереженнями перерости в безкінечні розмірковування.

• Таких суперечностей можна було б знайти значно більше. Сучасні дослідження підліткового віку одноставні у важливості визнання однієї суперечності. З одного боку, цей вік — вік соціалізації, входження у світ людської культури та суспільних цінностей, а з іншого — вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального і неповторного «Я».

• Цей суперечливий вік є часом досягнень і часом певних втрат. Досягнення пов'язані зі стрімким нарощуванням знань, умінь, становленням моральності та відкриттям «Я», опануванням нової соціальної позиції. Втрати — з втратою дитячого сприйняття, безтурботного і безвідповідального способу життя, що супроводжується сумнівами в собі, у своїх здібностях, пошуками правди та справедливості в собі та інших людях. Крім того, досягнувши періоду дорослішання, потрапляєте в суперечливе становище: ви вже не дитина, але поки що не утвердилися у світі дорослих.

Поговоримо про «хочеться» і «треба»

Як часто ми кажемо: «Треба зробити...», «Я повинен...». Давайте подумаємо: кому треба і кому ми винні? Може, собі?

• Психологи твердять, що є два види мотивації наших учинків: мотивація «від» (як би чого не трапилося) і мотивація «до», «на» (націлена на результат, коли займаєшся улюбленою справою, рухаєшся до досягнення мети).

• Мотивація «від» спрацьовує в нас автоматично: зранку встаємо, йдемо до школи або на роботу, прибираємо, робимо уроки тощо. Не тому, що хочемо, а тому, що треба.

• Мотивація «до» залежить тільки від нас самих. Тільки ми можемо її формувати. Саме ми дозволяємо собі щось приємне для нас. І можемо впливати на це самостійно. Відчуйте різницю: йду від прогалежного, рухаюся до приємного. «Приберу в кімнаті, щоб зробити мамі приємне», «приготую пиріг, щоб запросити друзів у гості», «йду до школи, щоб здобути нові знання». Ось таким чином «треба» перетворюється на «хочу» і «можу».

Слідкуй, коли твоє улюблене видання вийшло з друку

Виберіть видання

- Управління освітою
- Директор школи
- Завуч
- Класний керівник

Видання

Вихід номерів

Редакція

Наші заходи

Дивись на сайті www.osvita.ua